

falú szélére hurcolták, levetkőztették és 20-as csoportokban kivégezték. (Néhányuknak sikerült megszöknie, akik közül hármat a falú Volksbund-tagjai fogtak el.)⁵⁵

A zsidóság elleni utolsó tömeges akciókat 1944 októberében és novemberében a visszavonuló nyilas, valamint SS-különítmények hajtották végre. Szökött és Miskolcra hazatérő izraelita munkaszolgálatosokat fogtak el, akiket az őrizetükben lévő más foglyokkal (katonaszökevényekkel, baloldali munkásokkal) együtt Létrástetőn (kb. 100–120 áldozat) s a Bükk hegység egyéb területein lőttek agyon, és földeltek tömegsírokba.⁵⁶

Hasonló sorsra jutottak azok a miskolci és megyebeli zsidó iparosok, akiket a régió székhelyén, a Hadirokkantak utcájában létrehozott ún. Judenheimben foglalkoztattak. A németek által létesített, s az SS-katonák szükségleteit ellátó műhelyben dolgozó szabókat, varrónőket, cipészeket, asztalosokat, bádgosokat és egyéb szerelőket, kb. 40 (más adatok szerint 65) főt a Gestapo emberei 1944. október 24-én a Hejőcsaba határában fekvő Gadó-tanyára szállították, és előre megátott sírba lőtték őket.⁵⁷

A Holocaust helyi áldozatait tekintve, a városbíróság a csak Miskolcra elhurcoltak számát 8000, az 1945 júniusában készült jelentés 8900 főben határozta meg. 1946-ban kb. 2350 fő tartozott e felekezethez (az össznépeesség 3%-a), vagyis – a vidéki településekről beköltözőket figyelmen kívül hagyva – a miskolci zsidóság mintegy 78%-a pusztult el.⁵⁸

HISTORY OF THE JEWS IN MISKOLC DURING THE AGE OF HOLOCAUST

The first part of the study includes an overview of the history of the Jewish community in Miskolc during the dualistic era and period between the two wars. It concerns the important and somewhat contradictory role played by the Jewry in economic development, the expansion of commercial centers, and industrial growth, as well as in the evolution of a bourgeois mentality, and the social changes that occurred in this community. These provide information on the urban character of the congregation, about its degree of social and ethnic assimilation, or its conflicts with the Christian inhabitants.

The second half of the study includes the tragic fate of the Jews in Miskolc during World War II. It provides an analysis of results of economic, social and political discrimination. Then the author examines execution of deportation. The plans for the ghettoization, expropriation, and deportation of the Jews were finalized on 1st June, 1944. In May the Jews were first concentrated in a local ghetto, which was guarded by the police and a gendarme, and guided by a Jewish Council that included Mór Feldmann and Elemér Banet. On 5th June the ghetto population was transferred to the brickyard of Miskolc, where were concentrated 13500 Jews included those brought in from Borsod county. Many of the Jews were compressed in the open drying rooms without hygiene, and the rest of the ghetto inmates were deported to Auschwitz between June 12 and 15.

Tamás Csiki

⁵⁵ Felvidéki Népszava 1945. május 13, *Braham*: i. m. 348, 350, 663, 908–09, *Zsadányi Oszkár*: Kis-kunhalas-Pusztavám. Menóra-Egyenlőség Torontó, 1983. október.

⁵⁶ Felvidéki Népszava 1945. április 25, május 23, 30, *Paszternák*: i. m. 55, *Beránné*: i. m. 34–35.

⁵⁷ Felvidéki Népszava 1945. május 29, *Paszternák*: i. m. 55, 62–63, *Beránné*: i. m. 35.

⁵⁸ Az áldozatok eltérő számadataira: *Beránné*: i. m. 27, 44, *Dobrossy István*: Miskolc írásban és képekben. II. Miskolc, 1995. 52–52, *Braham*: i. m. 674.